

Aile Bütünlük (Tutarlılık) Duygusu Ölçeği (ABDÖ-K) Kısa Formunun Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

A. Rezan ÇEÇEN*

Özet

Bu çalışmanın amacı orijinali Antonovsky ve Sourani (1988) tarafından 26 madde olarak geliştirilen ve daha sonra Sagy (1998) tarafından 12 maddelik kısa formu oluşturulan “Aile Bütünlük Duygusu Ölçeği” nin (ABDÖ) Türkçeye uyarlanarak geçerlik ve güvenilirliğinin sınanmasıdır. Ölçek bireylerin ailelerine yönelik algıladıkları bütünlük duygusunu ölçmekte, ergen ve yetişkinlere uygulanabilmektedir. Araştırmanın örneklemini Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesinin değişik bölümlerine devam eden toplam 328 kız (% 58), 234 erkek (% 42) toplam 562 öğrenci oluşturmuştur. Ölçeğin Türkçeye çevrilmesinden sonra geçerliğine ilişkin kanıtları elde edebilmek amacıyla faktör analizi, madde analizi, benzer ve farklı ölçekler geçerliği, güvenilirliğine ilişkin kanıtları elde etmek amacıyla ise Cronbach alfa ve test tekrar test katsayıları hesaplanmıştır. Araştırma sonuçları ABDÖ'nün geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğuna işaret etmektedir.

Anahtar Sözcükler

Aile Bütünlük Duygusu, Aile İşlevleri, Ölçek Uyarlama.

* Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory & Practice
7 (3) • Eylül / September 2007 • 1199-1220

Yrd. Doç. Dr. A. Rezan ÇEÇEN
Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışma ve
Rehberlik Anabilim Dalı.
01330 /Balcalı/ ADANA
Elektronik posta: arcecen@cu.edu.tr

Yayın ve Diğer Çalışmalardan Seçmeler

- Çeçen, A. R.** (2000). Vygotsky'nin sosyokültürel perspektifi ışığında bilişsel gelişime katkıları. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 21-25.
- Çeçen, A. R.** (2001). Kronik hasta (epileptik) ergenlerle sağlıklı ergenlerin kimlik statülerinin bazı değişkenler açısından karşılaştırılması. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (21), 17-24.
- Çeçen, A. R. & İnanç, B.** (2005). Duygu yönetimi eğitim programının öğretmen adaylarının duygularını yönetme becerilerine etkisi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*, 4 (8), 171-191.
- Çeçen, A. R.** (2007). Child sexual abuse: Prevalence, effects and school based prevention. *International Journal of Human Science*, 4 (1), 1-17.
- Çeçen, A. R.** (2007). The short form of social and emotional loneliness scale for adults (SELSA-S). *Social Personality and Behaviour*, 35 (6), 717-734.
- Çeçen, A. R. & Koçak, E.** (2007). An experimental study: The effect of self esteem enhancement programme on middle school students' self esteem level. *Euroasian Journal of Education Research*, 27, 59-68

Aile Bütünlük (Tutarlılık) Duygusu Ölçeği (ABDÖ-K) Kısa Formunun Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları*

A. Rezan ÇEÇEN

Bütünlük (tutarlılık) duygusu kavramı ilk kez Aaron Antonovsky (1979, 1987) tarafından ortaya atılan ve geliştirilen bir kavram olup bireylerde hastalığın nedenlerini açıklamaktan çok sağlığın kaynaklarını keşfetmeye odaklanmıştır. Antonovsky geliştirdiği modele salutojenik (salutogenesis) yaklaşım adını vermiş ve patolojiyi açıklayan modellere alternatif bir model olarak sunmuş, bireylerin ve toplumların sağlıklarının geliştirilmesini sağlamaya yönelik boyutun önemli olduğunu vurgulamıştır. “Salut” Latin kökenli bir sözcük olup “iyi olmak”, “sağlıklı olmak” anlamına gelmektedir. Antonovsky modelinde bireylerin sağlıklı ya da sağlıksız olarak adlandırılmasından çok bir derece sorunu olduğunu ve bir düzlem üzerinde değerlendirildiğinde sağlıklılığın doğrunun bir boyutunda sağlıksızlığın ise doğrunun diğer boyutunda olduğunu tanımlamaktadır. Antonovsky bireylerin çevreden gelen uyarılara ve strese verdikleri tepki türünün ve onlara ilişkin algılayışlarının sağlık düzeyinin artırılmasında önemli olduğunu belirtmektedir (Antonovsky, 1988). Salutojenik yaklaşım bireylerin başarılı bir biçimde uyum gösterme kapasitelerini ve niçin bazı insanların diğerlerine göre gerginlik, stres verici yaşam olaylarla ve güçlüklerle diğerlerine göre daha iyi baş ettiklerini, sağlıklarını ve iyilik hâllerini koruduklarını açıklamaya çalışmaktadır (Antonovsky ve Sagy, 1986; Heiman, 2004). Eğer stres iyi bir biçimde yönetilebilirse bunun sonuçları olumlu ya da etkisiz (nötr) ve bireyi sağlık-hastalık düzleminde sağlıklılık boyutuna doğru ilerlemeye neden olacaktır (Antonovsky, 1991). Bütünlük duygusu kavramının gelişimi çocukluk yıllarından

* Bu çalışma IX. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur. 17-19 Ekim, 2007. Çeşme, İzmir.

başlamakta, ergenlik dönemi boyunca ana çekirdek oluşmakta bireyin yaşam deneyimlerini algılama biçimlerine göre güçlenmekte ya da zayıflamakta, ergenlik yıllarından sonra ise bütünlük duygusu üzerinde çok küçük değişiklikler olabilmekte ancak genel olarak büyük değişimler görülmemektedir (Antonovsky, 1979, 1987).

Bütünlük (sense of coherence) duygusu kavramı salutojenik yaklaşımın merkezî kavramıdır ve bir kişinin dünyayı anlaşılabilir, yönetilebilir ve anlamlı olarak görmesine ilişkin teorik bir yapıyı ifade etmektedir (Antonovsky, 1987).

Anlaşılabilirlik, bütünlük duygusunun bilişsel ögesini oluşturmada ve bireyin içsel ya da dışsal uyaranları anlaşılabilir, tahmin edilebilir ve bir düzenlilik içinde algılanmasını ifade etmektedir. Yönetilebilirlik, birinin içsel ve dışsal stres vericiler karşısında birinin başa çıkmada kullanacağı davranışsal ya da araçsal olarak sahip olduğuna inandığı kaynaklara işaret ederken anlamlılık ise bütünlük duygusunun motivasyonel ögesidir ve birinin yaşamındaki olayları ya da ortaya çıkan olumsuzluklara meydan okumayı ya da okumamayı ne derece anlamlı gördüğüne ilişkin algısıdır. Antonovsky'ye göre bu oluşumun öğeleri her bireyde farklılıklar göstermektedir. Örneğin bir birey yaşamındaki olaylarla ilgili olarak meydan okumada farklı motivasyona (anlamlılık), araçsal ve davranışsal kaynaklara (yönetilebilirlik) ve bilişsel öğelere (anlaşılabilirlik) sahip olacaktır. Güçlü bütünlük duygusuna sahip olan bireyler engellemeleri ve güçlükleri çözebilecekleri ya da başa çıkabilecekleri konusunda kendilerine güvenlidirler (Antonovsky, 1979). Yurt dışı literatür incelendiğinde bütünlük duygusunun pek çok araştırmacının çalışmalarına konu olduğu (Anderzen & Arnetz, 1999; Eriksson & Lindström, 2006; Berg & Hallberg, 1999; Flanery & Flanery, 1990; Heiman, 2004; Jahnsen, Villien, Straghelle & Holm, 2002; Kaiser, Sattler, Bellack & Dersin, 1996; Nesbitt & Heidrich, 2000), yüksek bütünlük duygusu ile bir dizi olumlu sağlıkla ilgili sonuçlar ve düşük bütünlük duygusu ile olumsuz sağlık sonuçları arasında ilişkiler olduğu (Eriksson & Lindström, 2006; Feldt, Leskinen, Kinnunen & Manno, 2000; Karlsson, Berglin, & Larsson, 2000; Schnyder, Buchi, Sensky, & Klaghofer, 2000) ve özellikle bütünlük duygusu yüksek bireylerin benlik saygılarının da yüksek olduğu yapılan çalışmalarda (Antonovsky, 1987, 1991; Cecen, 2007; Dantas, Motzer, Ciol, 2002; Johnson, 2004; Scherler, 2004; Scherler ve Lajunen, 1997) rapor edilmektedir.

Antonovsky bireylerde olduğu gibi benzer şekilde ailenin de bir bütünlük duygusuna sahip olabileceğini belirtmiştir (Antonovsky, 1988). Bütünlük duygusu güçlü ailelerin, karşılaşacakları stres verici durumları daha kolay bir biçimde yönetebilecekleri, kaynaklarını daha iyi kullanacakları ve hatta bu stres veren durumun ailenin bütünlük duygusuna katkıda bulunacağını ve bu nedenle aileyi daha güçlü kılacağı ayrıca aile bütünlük duygusu güçlü ailelerin düşük ailelere göre yaşam kalitelerinin yüksek olduğu rapor edilmiştir (Anderson, 1998; Antonovsky, & Sourani, 1988; Wickens & Greeff, 2005). Yurt dışı çalışmalar incelendiğinde aile bütünlük duygusu ile ilgili çalışmaların sayısının az olduğu dikkati çekmektedir. Wickens ve Greeff (2005) ve Anderson (1998) aile bütünlük duygusu ile bireysel bütünlük duygusu arasında önemli bir ilişki olduğunu McCubbin, Thompson, Thompson, Elver ve McCubbin (1998) ise aile bütünlük duygusunun ailede yaşanan krizlerde kullanılan destek kaynaklarının ve başa çıkma stratejilerinin sosyokültürel olarak bir nesilden diğerine aktarıldığını belirtmektedirler.

Ülkemizde ilgili literatür incelendiğinde ailenin bütünlük duygusunu bir değişken olarak ele alan Çeçen (2007) yaptığı çalışmada bireysel bütünlük duygusu ile aile bütünlük duygusu arasında ve her ikisi ile benlik saygısı arasında olumlu ilişkiler olduğunu ve bireyin yaşam doyumunu yordamada her üç değişkenin anlamlı bir katkıya sahip olduğunu göstermiştir. Bu çalışmadan başka aile bütünlük duygusu ile yurt içinde ilgili bir çalışmaya rastlanmamış, bireysel bütünlük duygusunu inceleyen de çok sınırlı sayıda çalışmaya (Scherler, 2004; Scherler & Lajunen, 1997) rastlanmıştır.

Yapılacak bu çalışmayla araştırmacıların ve uygulamacıların bireyin ruh sağlığında ve iyi oluşunda çok önemli bir yere sahip olan ailenin zorlayıcı olaylar karşısında tepkilerinin ve hareket tarzlarının birey tarafından değerlendirilmesi mümkün olabilecektir.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında bu çalışmanın amacı “Aile Bütünlük Duygusu Ölçeği”nin Türkçeye uyarlanması, geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin bilgilerin elde edilmesidir.

Yöntem

Çalışma Grubu

Örneklem-1

Aile Bütünlük Duygusu Ölçeğinin geliştirilme süreci Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesinde psikolojik danışma ve rehberlik, sınıf, anaokulu, İngilizce, fen bilgisi, sosyal bilgiler öğretmenliği bölümlerine devam eden 248 kız (% 57), 189 erkek (% 43) toplam 437 üniversite öğrencisinden veri toplanarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ranjı 17-26 olup yaş ortalaması 18.90'dır.

Örneklem-2

Ölçeğin benzer ve farklı ölçekler geçerliğini sınavabilmek amacıyla Aile Bütünlük Duygusu Ölçeği ve Aile Değerlendirme Ölçeği 45 kız (% 64), 25 erkek (% 36) toplam 70 kişilik bir öğrenci grubuna uygulanmıştır. Bu örneklemin yaş ranjı 18-25 arasında olup yaş ortalaması 19.22'dir.

Örneklem-3

Ölçeğin güvenilirlik çalışmaları için belirtilen bölümlere devam eden 35'i kız (% 63.6), 20'si erkek (% 36.4) toplam 55 öğrenciden test tekrar test güvenilirliği için veri toplanmıştır. Örneklem-3'e giren öğrencilerin yaş ranjı 18-22 olup yaş ortalaması 19.10'dur.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Öğrencilerin yaş, cinsiyet ve devam ettikleri sınıfların belirlenmesi amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Aile Bütünlük (Tutarlılık) Duygusu Ölçeği (ABDÖ): Ölçek orijinal olarak Antonovsky ve Sourani (1988) tarafından 26 madde olarak geliştirilmiş, daha sonra Sagy tarafından (1998) ölçeğin 12 maddeli kısa formu oluşturulmuştur. Ölçek 1 ve 7 arasında değişen 7'li likert tipinde bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Ölçekten alınacak yüksek puanlar cevaplayan bireyin ailesine ilişkin bütünlük duygusunun yüksek olduğuna işaret etmektedir. Daha önce yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında ölçeğin madde-toplam puan korelasyonlarının .45 ile .65 arasında değiştiği, ölçeğin aile fonksiyonlarını değerlendirme indislerinde pozitif işlevlerle olumlu orta dü-

zeyde yüksek, olumsuz işlevlerle negatif korelasyonlara sahip olduğu Sagy (1998) tarafından rapor edilmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları ise .88 (Sagy, 1998) ve .77 (Sagy & Dotan, 2001) olarak belirtilmektedir.

Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ): Epstein, Baldwin ve Bishop (1983) tarafından aile fonksiyonlarını ölçmek amacı ile sağlıklı ve sağlıklı olmak üzere iki boyutta geliştirilmiştir. Ölçek problem çözüme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, duygusal katılım, davranış kontrolü, genel işlevler olmak üzere 7 alt ölçek ve 60 maddede içermekte ve aile üyelerinin kendi aileleriyle ilgili algılarını değerlendirmektedir. ADÖ’de bu yedi alt ölçeğin yanı sıra ayrıca toplam puan üzerinden bir değerlendirme yapılmamaktadır. On iki yaş üzerindeki tüm aile bireylerine uygulanabilen bu ölçekte puanlar 1.00 (sağlıklı) ile 4.00 (sağlıksız) arasında değişmektedir (Miller, Epstein, Bishop & Keitner, 1985). Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Bulut (1990) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği boşanma aşamasında olan ve olmayan, ailesinde psikolojik problemi olan ve olmayan gruplara uygulanarak sınanmıştır. Sonuçlar tüm alt ölçeklerin $p < .0001$ ve $p < .01$ düzeyleri arasında boşanmak üzere olan ve olmayan, ailesinde psikolojik problemi olan ve olmayan bireyleri ayırt ettiği görülmüştür. Güvenirlik çalışmaları kapsamında Cronbach alfa iç tutarlılık katsayılarına bakılmış ve Problem Çözme için .80; İletişim için .71; Roller için .42; Duygusal Tepki Verebilme için .59; Gereken İlgiyi Gösterme için .38; Davranış Kontrolü için .52; Genel İşlevler için ise .86 olarak saptanmıştır.

İşlem Yolu

ABDÖ’nün geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarını gerçekleştirebilmek amacıyla Türkçeye çeviri çalışmalarında geri çevirme ve tek yönde çeviri yöntemlerinden yararlanılmıştır (Hambleton, 1994). ABDÖ’nün İngilizceden Türkçeye çevirisi üç öğretim üyesi ve araştırmacı tarafından yapılmış ve kontrol edilmiştir. Ölçek maddeleri İngilizce karşılıkları ile birlikte eğitim bilimleri bölümünde görev yapan iki ve İngilizce öğretmenliği bölümünde görev yapan bir öğretim üyesine sunulmuştur. Sonrasında araştırmacı Türkçeye çevrilen maddeleri anlam, içerik ve anlaşılabilirlik açısından değerlendirmiş ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Sonraki aşamada oluşturulan Türkçe form iki Türk dili okutmanına verilerek dilbilgisi

açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Bu aşamadan sonra her iki dili de iyi derecede kullanabilen iki öğretmen elemanına verilerek yeniden İngilizceye çevrilmesi sağlanmıştır. Bu geri çevirme yöntemi sonucunda orijinalini en iyi temsil ettiğine inanılan Türkçe karşılıklar ölçeğe alınmıştır. Oluşturulan bu form Çukurova Üniversitesinde eğitim gören 40 kişilik bir gruba uygulanmış ve ölçekteki maddelerin anlaşılabilirliği açısından değerlendirmeleri ve anlaşılmayan maddeler bulunuyorsa bunlara kendi alternatiflerini belirtmeleri istenmiştir. Yapılan değerlendirmelerde maddelerin aritmetik ortalamalarına bakılmış ve tamamının 3.5 ve üzerinde olduğu görülmüştür. Öğrencilerin önerileri doğrultusunda bazı maddelerde değişiklikler yapılmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları için ölçme araçları seti hazırlanmış ve araştırmacı tarafından gönüllük ilkesi doğrultusunda sınıf ortamında veri toplama gerçekleştirilmiştir. Ölçekleri uygulama süresi ortalama 12 dakika sürmüştür. Toplanan veriler SPSS (11.5) paket programı ile değerlendirilmiş ve verilerin istatistiksel analizinde faktör analizi, korelasyon ve t-testi tekniklerinden yararlanılmıştır.

Bulgular

Geçerlik Çalışmalarına İlişkin Bulgular

ATDÖ-K'nin geçerliğini sınamak amacıyla faktör analizi, madde analizi, alt üst % 27'lik grupların birbirlerini ayırt etme gücü analizleri uygulanmıştır. Bunların yanı sıra aile değerlendirme ölçeğinin sağlıklı-sağlıksız boyutları dikkate alınarak ölçeğin sağlıklılık boyutunda bulunan 6 alt ölçek benzer ölçekler ve sağlıksız boyutunda bulunan 7 alt ölçek farklı ölçekler geçerliği için kullanılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini sınamak amacıyla örneklem-1 üzerinden elde edilen verilere temel bileşenler analizi ve varimax rotasyonu uygulanmıştır. İlk aşamada maddelerin dağılım özellikleri incelenmiş ve tüm maddelerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin 1.00'in altında olduğu gözlenmiştir (Tabachnick ve Fidell, 1996). Ölçeğin yapı geçerliğini belirleyebilmek amacıyla örneklem-1'den elde edilen veriler üzerinden faktör analizi yapılmış ve temel bileşenler analizi sonucunda öz değeri 1'in üzerinde bulunan 3 faktör olduğu görülmüştür. Birinci faktör tek başına varyansın % 32.52'sini, ikinci faktör % 9.59'unu, üçüncü faktör ise % 8.49'unu açıkladığı saptanmıştır. Üç

faktör toplamda varyansın % 50.61'ini açıklamıştır. Maddelere ait faktör yükleri incelendiğinde ölçekte bulunan maddelerin faktör yüklerinin .49 ile .74 arasında değiştiği gözlenmiştir. Faktör yükleri analiz edildiğinde faktör yüklerinin 5., 6. ve 12.maddelerde birbirlerinin (aralarındaki farklar .20 ve altında) değerlerine yakın olduğu ve tam olarak ayrışma olmadığı görülmüştür. Maximum Likelihood (ML) kuramsal-model-korelasyon matriksinin hesaplanmasında en yüksek olasılığa ulaşmaya (Backhaus, Erichson, Plinke ve Weiber, 1994) çalışıldığından ve kuramsal model yapısını değerlendirmede sık kullanılan yollardan biri olduğundan faktör analizinde Maksimum likelihood tercih edilmiştir. Maksimum likelihood ve varimax eksen döndürme tekniği sonrasında birinci faktörün 4 maddeden (4, 8, 9, 10), ikinci faktörün 5 maddeden (1, 2, 3, 5, 6), üçüncü faktörün ise üç maddeden (7, 11, 12) oluştuğu görülmüştür. Öz değerlere ilişkin bileşen grafiği incelenmiş ve grafikte birinci faktörden sonra önemli bir düşüş olduğu gözlenmiştir. Kline (1994)'a göre ortak faktör varyansına ilişkin değerler ve faktör yükleri değerleri arasındaki farklılıklar göz önüne alındığında üç faktörlü bir yapının yanında genel bir faktöre sahip olduğu söylenebilir. Faktör analizi sonrasında faktörlere ait öz değer, varyans ve toplam varyans yüzdeleri ile maddelere ait faktör yükleri Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1

Faktör Analizi Sonrasında Maddelere Ait Faktör Yükleri

Madde No	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
4	.50		
8	.71		
9	.74		
10	.70		
1		.70	
2		.70	
3		.68	
5		.37	
6		.49	
7			.67
11			.64
12			.51
Öz değer	3.90	1.15	1.02
Varyans%	32.52	9.59	8.49
Toplam Varyans %	32.52	42.11	50.61

Faktör analizi tekniğinin uygulanmasından sonra belirlenen yapının alt ölçeklerin birbiriyle olan korelasyonları incelenmiş ve sonuçlar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2

Aile Bütünlük Duygusu Alt Ölçeklerinin Birbirlerine İlişkin Korelasyonlar

Aile Büt.Duy. Alt Ölçekleri	Anlaşılabilirlik	Yönetilebilirlik	Anlamlılık
Anlaşılabilirlik	-		
Yönetilebilirlik	.52*	-	
Anlamlılık	.43*	.46*	-

* $p < .01$

Tablo 2’de görüldüğü gibi üç alt ölçeğin birbirleriyle orta düzeyde korelasyon gösterdiği ve bu korelasyonların $p < .01$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Böylece bu bulgu faktör analizinde belirlenen üç yapının birbirinden farklı üç yapı olduğuna dair bir kanıt sayılabilir.

Geçerlik çalışmaları kapsamında örneklem-1 üzerinde alt % 27 (n=118) ve üst % 27’lik (n=118) grupların karşılaştırılmasıyla yapılan madde analizi sonuçlarının her bir madde için hesaplanan t değerinin $p < .0001$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. Buna ek olarak hesaplanan madde-toplam puan korelasyonları incelendiğinde ise ölçeğin madde toplam puan korelasyonlarının .48 ile .65 arasında değiştiği ve $p < .001$ düzeyinde anlamlı olduğu gözlenmiştir.

Ölçeğin geçerlik çalışmalarında örneklem-2 üzerinde (n=70) benzer (convergent) ölçekler geçerliği için Aile Değerlendirme Ölçeği’nin sağlıklılık boyutunu temsil eden alt ölçekleri ve farklı (divergent) ölçekler geçerliği için ise Aile Değerlendirme Ölçeği’nin sağlıklılık boyutu ile ilgili alt ölçekleri arasındaki ilişkilere bakılmış ve sağlıklılık boyutunda sırasıyla problem çözme için .66, iletişim için .43, roller için .54, duygusal tepki verebilme ile .46, davranış kontrolü için .21 ve genel aile işlevleri için .68’lik korelasyonlar gösterdiği saptanırken sağlıklılığı temsil eden boyutlarla ilgili ise iletişim için -.55, roller için -.51, duygusal tepki verebilme için -.58, gereken ilgiyi gösterme için -.24, davranış kontrolü için -.44 ve genel işlevler için -.59’luk anlamlı düzeyde korelasyonlar gösterdiği saptanmıştır. İlişkiler beklenildiği şekilde aile bütünlük duygusunun ailedeki sağlıklı fonksiyonları ile olumlu, sağlıklı fonksiyonlar ile olumsuz

ilişkiler gösterdiğini ortaya koymaktadır. Elde edilen bu bulgular “Aile Bütünlük Duygusu Ölçeği”nin benzer ve farklı ölçekler geçerliğine ilişkin bir kanıt olarak sunulabilir.

Güvenirlilik Çalışmalarına İlişkin Bulgular

Ölçeğin güvenirliliği iki yolla saptanmıştır. Örneklem-1 (n=437) üzerinde ölçeğe ait 12 madde üzerinden elde edilen veriler üzerinden ölçeğin Cronbach alfa güvenirlilik katsayısı .80, Guttman güvenirlilik katsayısı .75 ve Spearman güvenirlilik katsayısı ise .75 olarak hesaplanmıştır. Her bir alt ölçek için hesaplanan iç tutarlılık katsayıları sırasıyla aile bütünlüğü duygusu anlaşılabilirlik alt boyutu için .68, yönetilebilirlik alt boyutu için .71 ve anlamlılık boyutu için .58’dir. Buna ek olarak üçüncü örneklem üzerinden (n=55) iki hafta ara ile Aile Bütünlük Duygusu Ölçeği’nin uygulanması yoluyla toplanan veriler üzerinden test-tekrar test güvenirliliği hesaplanmış ve iki ölçek arasındaki korelasyon katsayısının .85 olduğu gözlenmiştir.

Tartışma

Bu çalışma kapsamında üniversite öğrencilerinin aile bütünlük duygusunu ölçmeyi hedefleyen “Aile Bütünlük Duygusu Ölçeği”nin geçerlilik ve güvenirlilik çalışmaları yapılarak Türk kültürüne uyarlaması yapılmıştır.

Sagy (1998) ve Sagy ve Dotan (2001) yaptığı çalışmada ölçeğin faktör analizi yolu ile yapı geçerliğini sınımadığı ve ölçeği tek boyutlu ele aldığı görülmektedir. Buradan hareketle bu çalışmada çıkan üç faktörlü yapıdan, özellikle ilk faktörün toplam varyansı açıklama yüzdesinin yüksek olması ve her bir faktöre yüklenen maddelerin faktör yüklerinin bazı maddelerde tam ayrışma sağlamaması, ölçeğin üç faktörlü yapısının yanında genel bir faktöre sahip olduğunu düşündürmektedir. Ölçeğin üç faktörlü yapısının desteklenip desteklenmeyeceği yapılacak yeni çalışmalar yoluyla netlik kazanabilecektir. Bu nedenle yeni çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Ölçeğin benzer ölçekler geçerliğine ilişkin bulguların Newby’ın (1996) çalışmalarının bulguları ile tutarlılık gösterdiği görülmektedir. Newby (1996) ölçeğin uzun formunun geçerlik çalışmalarında “Aile Bütünlük Duygusu Ölçeği” ile “Aile Fonksiyonlarını Değerlendirme” indisleri arasında olumlu korelasyonlar gösterdiğini rapor

etmektedir. Bu çalışmada ayrıca aile bütünlük duygusu ölçeğinin ailedeki sağlıklı fonksiyonlara işaret eden Aile Değerlendirme Ölçeği'nin altı alt ölçeği ile olumsuz yönde korelasyonlar gösterdiği saptanmıştır. Ölçeğin geçerliliğine ilişkin bir diğer kanıt ise alt ve üst grupta bulunan öğrencilerin her maddeden elde ettikleri puanların birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılaşmasıdır.

Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin bulgular değerlendirildiğinde yüksek iç tutarlılık katsayısına ve test-tekrar test korelasyonuna sahip olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar Sagy (1998) ve Sagy ve Dotan (2001)'in çalışmalarını destekler niteliktedir. Bu çalışmanın sonuçları "Aile Bütünlük Duygusu Ölçeği"nin geçerlilik ve güvenilirliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğuna işaret etmektedir.

Bu çalışmanın -uyarlanan ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu göstermesine rağmen- bazı sınırlılıklara sahip olduğu unutulmamalıdır. Bu çalışma Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesinde araştırmaya gönüllü katılan öğrenciler üzerinde yürütülmüştür. Ölçeğin sonuçları yalnızca bu örnekleme sınırlı olup aynı çalışma başka fakülte-leri de içerecek biçimde yenilenebilir. Ölçek aynı zamanda başka yaş gruplarında denenerek geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin sonuçları destekleyip desteklemediği test edilebilir.

The Turkish Version of the Family Sense of Coherence Scale- Short Form (FSOC-S): Initial Development and Validation

*Ayşe Rezan ÇEÇEN**

Abstract

The purpose of this study is to investigate validity and reliability of Short Form of The Family Sense of Coherence Scale's which was developed originally 26 items by Antonovsky and Sourani (1988) and 12 items short form by Sagy (1998). The scale measures individuals' perception of Family Sense of Coherence and it can be applied to adolescents and adults. The sample was consisted of 328 female (58%) and 234 male (42%), totally 562 undergraduate students who attend Education Faculty, Cukurova University. After translating the FSOC into Turkish, exploratory factor analysis was performed on samples of undergraduate students. In addition item analyses, convergent, divergent scales validity and test-re test, Cronbach alpha coefficient reliability were examined. The results have shown that Short form of Turkish Family Sense of Coherence Scale has satisfactory reliability and validity.

Key Words

Family Sense of Coherence, Family Assessment, Scale Adaptation.

**Correspondence:* Assist.Prof. Dr. A. Rezan ÇEÇEN, Çukurova University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, 01330 /Balcalı/ Adana, Turkey. E-mail: arcecen@cu.edu.tr

Educational Sciences: Theory & Practice
7 (3) • September 2007 • 1211-1218

Salutogenic model developed by Aaron Antonovsky (1979, 1987) focuses on exploring the origin of health rather than explaining the causes of disease. The salutogenic approach is an alternative perspective to the traditional pathogenic model. It is an approach that looks for the health-promoting factors within individuals and societies. In contrast to the pathological orientation (the health vs. disease dichotomy), health is viewed as a continuum from health (ease) to disease (dis-ease) in Antonovsky's model. The author suggested that the individual's cognition of and mode of response to the environment and to stress may be important in promoting good health (Antonovsky, 1988). The salutogenic model highlights the strengths of individuals and their capacity for successful adjustment and tries to explain why certain people seem to preserve health and well-being and successfully cope with tension and the exposure to life's stresses and difficulties (Antonovsky & Sagy, 1986; Heiman, 2004). Antonovsky (1979) developed the concept of *sense of coherence* (SOC) as central to his *salutogenic model*, which is a global orientation that expresses a general view of individuals regarding their internal and external environment. Social, historical, and cultural context and life experiences are the foundations of an individual's degree of SOC. Within the SOC, Antonovsky (1987, p. 19) identified three main resources that may help facilitate individuals' positive adjustment, how they deal with challenges, and how they cope with difficulties: These resources are revealed by the extent to which one has a pervasive, enduring though dynamic, feeling of confidence that (a) the stimuli derived from one's internal and external environments are *comprehensible*, structured, predictable, and explicable; (b) the sources are *manageable* and available; and (c) demands are *meaningful*, challenging, and worthy of investment and engagement. In the literature, there are a lot of research that indicates that strong sense of coherence is related to good health and weak sense of coherence is related to poor health (Anderzen & Arnetz, 1999; Berg & Hallberg, 1999; Eriksson & Lindström, 2006; Flanery & Flanery, 1990; Feldt, Jahnsen, Villien, Straghelle & Holm, 2002; Kaiser, Sattler, Bellack & Dersin, 1996; Leskinen, Kinnunen, Mauno, 2000; Karlsson, Berglin, Larsson, 2000; Nesbitt & Heidrich, 2000; Schnyder, Buchi, Sensky, Klaghofer, 2000). In addition, a lot of studies have shown that strong sense of coheren-

ce is linked to high self esteem (Antonovsky, 1987, 1991; Cecen, 2007; Dantas, Motzer, Ciol, 2002; Johnson, 2004; Scherler, 2004; Scherler & Lajunen, 1997).

A family sense of coherence can be seen as a family resistance resource against the impact of stress and crisis on the family and it has an influence on the quality of life of the family (Anderson, 1998; Antonovsky & Sourani, 1988; Wickens, & Greeff, 2005). When investigated the literature, Wickens and Greeff (2005) and Anderson (1998) have reported that there are strong positive relations between the sense of coherence and family sense of coherence. Family stability, relative support, and coping strategies that are utilized during crisis situations are the products of socio-cultural influences that are carried over from one generation to another (McCubbin, Thompson, Thompson, Elver, & McCubbin, 1998). In the Turkish literature, there isn't any scale to measure family sense of coherence. Thus, it is important to adapt the Family Sense of Coherence Scale into Turkish to use it in research and practice. In the light of the literature, the purpose of this study is to adapt the Family Sense of Coherence Scale into Turkish.

Method

Sample-1: First sample was consisted of 248 female (57%), 189 male (43%) total 437 undergraduate students who attend different departments (i.e., counseling, elementary education, pre-school, language, science and social science teacher education) at the Cukurova University. The age range was 17-26 and mean age was 18.90

Sample-2: The second sample was consisted of 45 female (64%), 25 male (36%) total 70 undergraduate students who attended classes in the college of education. To investigate convergent and divergent validity of the scale, the Family Sense of Coherence Scale (FSOC) and the Family Assessment Scale were administered together to undergraduate students. The age range was 18-25 and the age mean was 19.22.

Sample-3: The third sample was consisted of 35 female (63.6%) and 20 male (36.4%) total 55 undergraduate students who attended classes in the college of education. To investigate two weeks test-retest reliability of the FSOC the scale was re-administered to these

students. The age range was 18-22 and the mean age was 19.10. The data were collected in classrooms and participation was voluntary.

Measurements

The Short form of Family Sense of Coherence Scale (FSOC-S) (Antonovsky & Sourani, 1988; Sagy, 1998) and the Family Assessment Scale (Epstein, Baldwin & Bishop, 1983) were used to collect data. The Turkish version of the both scales was administered to students.

Results and Discussion

The FSOC-S was translated into Turkish by three academicians who were competent in both written and spoken English. The translated forms were reviewed by the author and compared with one another in terms of the content and clarity of the items. In addition, the Turkish form was reviewed by two Turkish literature instructors to assess the appropriateness of the grammatical structure of the items. This form was administered to a small group of university students ($n = 40$) and they assessed the items in respect of clarity. The author evaluated and corrected stated items to ensure all items understandable. The final Turkish version was back translated into English by two academicians, and then it was compared with the original scale (Hambleton, 1994). The back-translated resulted in a highly similar version to the original scale.

Skewness and kurtosis values were investigated on data and all values were below 1 (Tabachnick, & Fidell, 1996). The principal component factor analysis and varimax rotation technique was performed on obtained data from first sample ($n = 437$). Because of the theoretical frame the best prediction method of maximum likelihood (ML) prediction was used (Backhaus, Erichson, Plinke & Weber, 1994). Three factor solutions emerged that had eigenvalue above 1. However when investigated the scree test after first eigenvalue could be seen dramatically decreasing and when investigated eigenvalues the first factor explained 32% , second 9%, third 8% variance. Thus, FSOC-S could be viewed as having a single general factor although it has three factors (Kline, 1994). In order to determine the scale's validity, correlations of the item-total scores we-

re examined. The results showed item-total correlations' ranges from .48 to .65. In addition to assess the concurrent and discriminant validity of the FSOC-S, the relationships between the FSOC-S and the Family Assessment Device's (FAS) (Miller, Epstein, Bishop & Keitner, 1985), which was adapted into Turkish by Bulut (1990) subscales were evaluated on the second sample ($n = 70$). There were significant relationships between the scores on the FSOC-S and the scores on the FAS. The healthy functions of family and the FSOC-S scores had positive correlations and unhealthy functions of family and FSOC-S had negative correlations as expected. The Cronbach alpha coefficient was calculated on the first sample ($n = 437$) to examine the reliability of the FSOC-S. The Cronbach alpha coefficient was .80. Test re-test reliability (two weeks) was .85 on the third sample data. The results of this study consisted with those of Newby (1996). Newby (1996) reported that family sense of coherence and family functions assessment indices have shown positive correlations.

Based on the results of this study, it is safe to conclude that the Turkish short version of FSOC-S possesses satisfactory psychometric properties as a measure of family sense of coherence on undergraduate students. Although the results of this study revealed sufficient psychometric properties for this sample, it needs to be further studies with different samples and age groups to investigate FSOC-S validity and reliability.

Kaynakça/References

- Anderson, K. H. (1998). The relationship between family sense of coherence and family quality of life after illness diagnoses: Collective and consensus views. In (Ed.) H. I. McCubbin, E. A. Thompson, A. I. Thompson, & J. E. Frommer *Stress, coping, and health in families: Sense of coherence and resiliency* (pp. 169-187). United States of America New York: Sage.
- Anderzen, I., & Arnetz, B. B. (1999). Psycho psychophysiological reactions to international adjustment. Results from a controlled, longitudinal study. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 68 (2), 67-75.
- Antonovsky, A. (1979). *Health, stress and coping*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Antonovsky, A. (1987). *Unraveling mystery of health*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Antonovsky, A. (1988). *Unravelling the mystery of health: how people manage stress and stay Well*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco, CA,
- Antonovsky, A. (1991). *The structural sources of salutogenic strengths*. In (Ed.) C. L. Cooper & R. Payne *Individual differences: Personality and stress* (pp. 67-104). New York: Wiley
- Antonovsky, H. & Sagi, S. (1986). The development of a Sense of Coherence and its impact on responses to stress situations. *Journal of Social Psychology*, 126, 213-227.
- Antonovsky, A., & Sourani, T. (1988). Family sense of coherence and family adaptation. *Journal of Marriage and The Family*, 50, 79-82.
- Backhaus, K., Erichson, B., Plinke, W., & Weiber, R. (1994). *Multivariate analysemethodun-eine anwendungsorientierte einführung*. Berlin: Springer.
- Berg, A., & Hallberg, I. R. (1999). Effects of systematic clinical supervision on psychiatric nurses' sense of coherence, creativity, workrelated strain, job satisfaction and view of the effects from clinical supervision: a pre-post test design. *Journal of Psychiatry Mental Health Nursing*, 6, 371-381.
- Bulut, I. (1990). *Aile değerlendirme ölçeği el kitabı*. Ankara: Özgüzelik Matbaası
- Çeçen, A. R. (2007, Ekim). *Yaşam doyumunu yordamada bireysel bütünlük duygusu, aile bütünlük duygusu ve benlik saygısı*. IX. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sunulan bildiri. Çeşme, İzmir.
- Dantas R. A. S., A., & Ciol, M. A. (2002). The relationship between quality of life, sense of coherence and self-esteem in persons after coronary artery bypass graft surgery. *International Journal of Nursing Studies*, 39 (7), 745-755.
- Epstein, N. B., Baldwin, L. M., & Bishop, D. S. (1983). The McMaster family assessment device. *Journal of Marital and Family Therapy*, 9, 171-180.
- Eriksson, M. & Lindström, B. (2006). Antonovsky's sense of coherence scale and the relation with health: A systematic review. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 60, 376-381.
- Feldt, T., Leskinen, E., Kinnunen, U., & Mauno, S. (2000). Longitudinal factor analysis models in the assessment of the stability of sense of coherence. *Personality and Individual Differences*, 28, 239-257.

- Flanery, R., & Flanery, G. (1990). Sense of coherence, life stress, and psychological distress: A prospective methodological inquiry. *Journal of Clinical Psychology, 46* (4), 415-420.
- Hambleton, R. K. (1994). Guidelines for adapting educational and psychological tests: a progress report. *European Journal of Psychological Assessment, 10* (3), 229-244.
- Heiman, T. (2004). Examination of the salutogenic model, support resources, coping style and stressors among Israeli university students. *The Journal of Psychology, 138* (6), 505-520.
- Jahnsen, R., Villien, L., Straghelle, J. K., & Holm, I. (2002). Coping potential and disability sense of coherence in adults with cerebral palsy. *Disability and Rehabilitation, 24*, 511-518.
- Johnson, M. (2004). Approaching the salutogenesis of sense of coherence: The role of active self esteem and coping. *British Journal of Health Psychology, 9* (3), 419-432.
- Kaiser, C. F., Sattler, D. N., Bellack, D. R., & Dersin, J. A. (1996). Conservation of resources approach to a natural disaster: Sense of coherence and psychological distress. *Journal of Social Behavior and Personality, 11*, 459-476.
- Karlsson, I., Berglin, E., & Larsson, P. A. (2000). Sense of coherence: quality of life before and after coronary artery bypass surgery a longitudinal study. *Journal of Advance Nursing, 31*, 6, 1383-1392.
- Kline, P. (1994). *An easy guide to factor analysis*. London: Routledge.
- McCubbin, H. I., Thompson, A. L., Thompson, E. A., Elver, K. M., & McCubbin, M. A. (1998). Ethnicity, schema, and coherence: Appraisal processes for families in crisis. In (Ed.) H. I. McCubbin, E. A. Thompson, A. I. Thompson, & J. E. Fromer *Stress, coping, and health in families: Sense of coherence and resiliency* (pp. 41-67). London: Sage.
- Miller, I. W., Epstein, N. B., Bishop, D. S., & Keitner, G. I. (1985). The McMaster family assessment device: Reliability and validity. *Journal of Marital and Family Therapy, 11*, 345-356.
- Nesbitt, B. J., & Heidrich, S. M. (2000) Sense of coherence and illness appraisal in older women's quality of life. *Res Nursing Health 23*, 25-34.
- Newby, N. M. (1996). *Reliability and testing of the family sense of coherence scale in chronic illness*. Unpublished master thesis, School of Saint Louis University.
- Sagy, S. (1998). Effects of personal, family and community characteristics of emotional reactions in a stress situation: The golan heights negotiations. *Youth and Society, 29*, 311-329.
- Sagy, S. & Dotan, N. (2001). Coping resources of maltreated children in the family: A salutogenic approach. *Child Abuse & Neglect: The International Journal, 25*(11), 1463-1480.
- Scherler, R. H. (2004). *A comparison of finnish and Turkish university students on the short form of the sense of coherence scale*. Psychology Congress, Oral Presentation, Finland.

- Scherler, R. H., & Lajunen, T. (1997, July). *A comparison of finnish and Turkish university students on the short form of the sense of coherence scale*. Fifth Congress of European Psychology. Oral Presentation, Dublin, Ireland.
- Schnyder, U., Buchi, S., Sensky, T., & Klaghofer, R. (2000). Antonovsky's sense of coherence: Trait or state? *Psychotherapy and Psychosomatic*, 69, 296-302.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (1996). *Using multivariate statistics* (3. edition). New York: Harper Collins.
- Wickens, L., & Greeff, A. (2005). Sense of family coherence and the utilization of resources by first year students. *American Journal of Family Therapy*, 33 (5) 27-441.

Ek 1 Aile Bütünlük Duygusu Ölçeği Kısa Formu (ABDÖ-K)

1. Ailenizde olup bitenleri etkileyebileceğiniz hissine ne derece sahipsiniz?

1 2 3 4 5 6 7
Çok sık Nadiren veya hiçbir zaman

2. Bütün aile üyelerinin iş birliğini gerektiren bir şeyler yapmak zorunda olduğunuzda, o işin yapılabilmesine ilişkin duygularınız;

1 2 3 4 5 6 7
Kesinlikle yapılırdı Kesinlikle yapılamazdı

3. Şimdiye kadar aile yaşamının;

1 2 3 4 5 6 7
Çok belirgin hedefleri, amaçları olmuştur Belirgin hedefleri ve amaçları olmamıştır.

4. Aile kurallarının sizin için ne derece açık ve net olduğuna ilişkin hissettikleriniz?

1 2 3 4 5 6 7
Aile kuralları benim için hiç açık ve net değil Aile kuralları benim için hiç açık ve net

5. Aileniz zor bir sorunla yüz yüze geldiğinde bir çözüm yolu bulma konusunda genellikle hissettikleriniz;

1 2 3 4 5 6 7
Aile içerisinde çözüm bulmak her zaman Utanç verici, zor ve karmaşıktır Aile içerisinde çözüm bulmak hemen her zaman tamamen açıktır.

6. Aile yaşamınız size;

1 2 3 4 5 6 7
Tamamen monoton Tamamen ilginçliklerle dolu görünüyor.

7. Gelecek beş yıl içerisinde (normal koşullarda) ailenizde neler olabileceği-ne ilişkin beklentileriniz?

1 2 3 4 5 6 7
Ailemin geleceğinin ne olacağı konusunda fikrim yok Ailemin geleceği tamamen açık ve belirlidir

8. Aileniz tarafından size adil olmayan bir şekilde davranıldığı ile ilgili duygulara sahip misiniz?

1 2 3 4 5 6 7
Çok nadiren veya hiç Çok sık

9. Aileniz hakkında düşündüğünüzde kendinize sık sık;

1	2	3	4	5	6	7
kendi kendinize					onlarla yaşamamanın	
neden varlar					ne kadar harika	
diye sorarsınız					olduğunu hissedersiniz.	

10. Aile içerisindeki rolünüz çerçevesinde yaptığınız işleri yerine getirmek

1	2	3	4	5	6	7
Çok derin						Sıkıntı
bir haz ve						ve acı kaynağı
doyum kaynağı						

11. Ailenizde kesin olarak neler olacağını bilememe hissine ne derece sahipsiniz?

1	2	3	4	5	6	7
Sık sık						Çok nadiren

12. Ailenizde çok güvendiğiniz birinin sizi hiç hayal kırıklığına uğrattığı oldu mu?

1	2	3	4	5	6	7
Hiç olmadı						Her zaman oldu